

”Se å få deg et liv!” – om grammatikalisering og bruk av *se-o-* *V*-konstruksjonen i norsk¹

Av *Urd Vindenes*

Se-o-V-konstruksjonen brukes i norsk blant annet som en ekspressiv forsterker av imperativ: *Se å få deg et liv!* Den består av verbet *se* som innledningsverb, et forbinderord [o] (*og* eller *å* i skrift) og et følgeverb som enten står i infinitiv (*se å komme deg ut*) eller med samme bøyingsform som *se* (*se og kom deg ut*). Konstruksjonen kan også brukes med preposisjonen *til*: *Se til å komme deg ut*. Det fins altså tre ulike varianter av konstruksjonen, og dette er et eksempel på *lagdeling*. Når verbet *se* brukes i *se-o-V*-konstruksjonen, har det flere egenskaper til felles med hjelpeverb, og den leksikalske betydninga er avbleika. I artikkelen argumenterer jeg for at *se-o-V*-konstruksjonen har som funksjon å uttrykke resultativt aspekt, deontisk modalitet og intensjonalitet, og at disse egenskapene begrenser hvilke typer verb som kan stå som følgeverb i konstruksjonen, samt hvilke bøyingsformer verba kan ha.

1 Innledning

Artikkelen har som mål å gi en synkron beskrivelse av *se-o-V*-konstruksjonen i setninger som *se og kom deg ut*, *se og ta deg sammen*, med særlig vekt på betydning og grammatisk funksjon. Jeg vil også forsøke å gjøre rede for åssen disse funksjonene påvirker de morfologiske egenskapene til konstruksjonen. Hvilke semantiske egenskaper kjennetegner følgeverba i konstruksjonen, og hvilke bøyingsformer kan verba i konstruksjonen ha? Den siste delen av artikkelen har en diakron vinkling, og i dette avsnittet vil jeg peke på kjennetegn på grammatikalisering ved *se-o-V*-konstruksjonen.

1.1 Er *se-o-V*-konstruksjonen et eksempel på pseudokoordinering?

Den skandinaviske *se-o-V*-konstruksjonen har, så vidt jeg veit, vært lite omtalt i norsk forskningslitteratur. Tidligere, korte beskrivelser av *se-o-V*-konstruk-

sjonen fins blant annet i Western (1921: 48–50), Askedal (2007: 22) og i *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund et al. 1997: 532, 589). Disse nevner at konstruksjonen har imperativisk og intensjonal funksjon, og at innledningsverbet *se* er semantisk bleika. *Se-o-V*-konstruksjonen har blitt grundigere undersøkt for dansk. *Grammatik over det Danske Sprog* (Hansen & Heltoft 2011: 999) og Nielsen (2011: 127) omtaler *se-o-V*-konstruksjonen som en kongruenskonstruksjon, bedre kjent som pseudokoordinering. Pseudokoordineringer minner om koordinerte verbfraser siden de består av to kongruerende verbaler som er forbundet med *og*, f.eks. *han driver og lager mat* eller *hun tok og kasta ballen* (se f.eks. Johannessen 1998 og Lødrup 2002). I ekte koordinering (f.eks. *han hopper og danser*) er de to verba likeverdige og kan bytte plass, men i pseudokoordineringer har verba en fastere stilling, og forholdet mellom dem er asymmetrisk – det første verbet minner mer om et hjelpeverb enn et sjølstendig verb (jf. Faarlund et al. 1997: 534):

1. Jeg sitter og leser
2. *Jeg leser og sitter

Verba i pseudokoordineringer kan heller ikke modifiseres med *både*, og konjunksjonen *og* kan ikke erstattes av andre konjunksjoner (ibid.). Western (1921: 48 ff) omtaler konstruksjoner som *Se og hjelp til, gut* som formell sideordning med logisk underordning. En av grunnene til at vi har denne spesielle måten å uttrykke underordning på i norsk, er ifølge Western at *og* og *å* (*lat*) har utvikla seg til et nytt ord ([*o*]) som inneholder både underordnings- og sideordningsfunksjonen (jf. Endresen 1995, som argumenterer for at *o* (*og/å*) er et polysemt ord i norsk).

Nielsen (2011: 62) regner pseudokoordineringer som katataktiske konstruksjoner, altså at det er gjensidig avhengighet mellom de to verba. I de fleste typene av pseudokoordineringer er det ikke noe styrende verb eller noe underordna verb som *ikke* kan stå aleine. På grunnlag av dette utelukker Nielsen at det er snakk om underordning. Pseudokoordineringer med intransitivt *ta* og *se* som innledningsverb regner han imidlertid som et unntak fra dette. De er ifølge ham hypotaktiske, siden verken *ta* eller *se* brukes intransitivt utafor en pseudokoordinering. Følgeverbet i setninga *Han tok og svømte* kan stå aleine (*Han svømte*), men *Han tok er ugrammatisk. Det er likevel ikke åpenbart at følgeverbet er overordna innledningsverbet i pseudokoordineringer med *ta* og *se*. Ettersom det er innledningsverbet som negeres og som bøyes i finitte former (*hvis ikke du ser å pelle deg vekk ...*), må følgeverbet regnes som underorda.

Pseudokoordineringer har ofte som funksjon å markere aspekt for verbalhand-linga som følgeverbet uttrykker (se Faarlund et al. 1997, Tonne 2001 og Hesse 2009). Aspekt kan defineres som «en måte å betrakte en handlings eller en situasjons interne tidsforløp på» (Faarlund et al. 1997: 644). I mange språk, bl.a. de romanske og slaviske språka, uttrykkes aspekt ved hjelp av bøyning. Johannessen (1998: 49) påpeker at siden verb i skandinavisk ikke har morfologisk markering av aspekt, er pseudokoordineringer én måte å uttrykke aspekt syntaktisk på. Et eksempel er pseudokoordineringer med *sitte*, *ligge* eller *stå* som førsteverb, som uttrykker kursivt eller durativt aspekt (Vannebo 1969: 28): *Han satt og skreiv et brev da hun kom inn*.

Er *se-o-V*-konstruksjonen et eksempel på pseudokoordinering? De to verba i *se-o-V*-konstruksjonen kan ikke bytte plass (?*Kom deg ut og se!*), og oppbygg-inga likner den i pseudokoordineringer. Pseudokoordineringer har kongruer-ende verbformer i alle tempus: *Han tar og går ut*, *Vi tok og lagde litt mat*, men *se-o-V*-konstruksjonen kan som nevnt få en infinitiv på plassen til følgeverbet, sjøl om innledningsverbet er en finitt verbform: *Se å komme deg ut!* Dette kan være et argument for at *se-o-V*-konstruksjonen ikke hører hjemme i familien av pseudokoordineringer. Wiklund (2007: 8) reserverer begrepet *pseudokoordinering* for verbkonstruksjoner som ikke har valgfri infinitiv på plassen til følgeverbet, som f.eks. *sitte-og-V*-konstruksjonen. Konstruksjonene som har valgfri infinitiv som følgeverb (f.eks. *slutte å V*, *forsøke å V*), kaller hun for *TMA-copying*, hvor T står for *tense*, M for *mood* og A for *aspect*.

En annen innvending mot at *se-o-V*-konstruksjonen er pseudoko-ordinering, er at varianten med kongruens (*se og kom deg ut*) tilsynelatende bare har kongruens i imperativ, og i noen avgrensa tilfeller i presens, preteritum og supinum (se avsnitt 3). Denne begrensninga gjelder imidlertid ikke bare for kongruensen, men for sjølve konstruksjonen. *Se-o-V*-konstruksjonen vil være like unaturlig i prototypisk preteritum (med indikativ betydning) om det er en infinitiv på plassen til følgeverbet (f.eks. **hun så å få seg jobb*). Det at *se-o-V*-konstruksjonen ikke får kongruens i preteritum, skyldes at den generelt ikke *brukes* i preteritum – heller ikke med infinitiv som følgeverb (se avsnitt 4). Med andre ord kan konstruksjonen få kongruens (være ”pseudokoordinert”) i alle de bøyingsformene den kan ha: imperativ og presens, preteritum og supinum med deontisk betydning (f.eks. *hvis du ikke ser og tar deg sammen ...*, se avsnitt 2.3 og 4).

Lødrup (2002: 141) påpeker at problemet med termen *pseudokoordinering* er at den ikke sier noe om hva disse konstruksjonene egentlig er, den sier bare at det ikke er ekte koordinering. Og pseudokoordineringer, inkludert *se-o-V*-

konstruksjonen, har noe annet til felles enn at de ikke er koordineringer: De uttrykker aspekt.

1.2 Data og terminologi

Størsteparten av datamaterialet som er brukt i analysen, er samla inn fra elektroniske skriftspråskorpus, hovedsakelig fra Det nynorske tekstkorpuset (DNTK) og Leksikografisk bokmålskorpus (LBK), men også fra 2004-årgangen av Norsk avis korpus og Oslo-korpuset av tagga norske tekster. For å få treff på *se-o-V*-konstruksjonen, søkte jeg på *se* som lemma (der dette ikke var mulig, søkte jeg på alle bøyingsformene for *seg*) pluss *og* eller *å*. Et slikt søk gir svært mange treff som *ikke* er *se-o-V*-konstruksjonen, f.eks. ekte koordinering (*se og lytte*), setninger som *se og s. 5*, osv. Derfor har jeg brukt disse kriteriene for å sortere ut *se-o-V*-konstruksjonen:

- Verbet *se* skal ha sterkt bleika leksikalsk betydning.
- Det skal ikke være mulig å bytte plass på innledningsverbet og følgeverbet.

De 549 treffa på *se-o-V*-konstruksjonen er analysert etter flere variabler: Jeg har sett på hvilken tekstsjanger treffet er fra, hvilken bøyingsform verba står i, hvilken aksjonsart følgeverbet har (særlig om de er teliske eller ateliske, se avsnitt 2.1), og om følgeverbet kongruerer med *se* (*se og kom deg ut!*), om det er en infinitiv (*se å komme deg ut!*), eller om det er tvetydig (*se og lå få deg et liv!*). I tillegg er det supplert med eksempelsetninger fra nettfora og blogger, og med noen som er basert på egen intuisjon.

Det ideelle hadde vært å bruke talespråskorpus i stedet for skriftspråskorpus, siden talespråket er mer spontant enn skriftspråket, og fordi *se-o-V*-konstruksjonen ser ut til å være mer frekvent i tale (jf. Teleman et al. 1999: 908 og *Ordbog over det Danske Sprog*). En stor ulempe med talespråskorpus er imidlertid at de inneholder lite tekst i forhold til skriftspråskorpus, og derfor egner de seg ikke så bra til å studere middels frekvente konstruksjoner som *se-o-V*-konstruksjonen (se også avsnitt 2.4).

Jeg har valgt å kalle konstruksjonen jeg undersøker, for *se-o-V*-konstruksjonen. Siden konstruksjonen minner om pseudokoordinering (jf. avsnitt 1.2), henter jeg mange av termene fra forskning på pseudokoordineringer i skandinaviske (bl.a. Vannebo 1969 og 2003, Johannessen 1998, Lødrup 2002, Hesse 2009 og Nielsen 2011). De to verba i konstruksjonen kalles ofte *V1* og *V2* (f.eks. i Nielsen 2011), men siden disse termene først og fremst forbindes med verbplassering i setninger, kan det virke både forvirrende og forstyrrende å

bruke dem om de to verba i pseudokoordineringer. Jeg velger heller å kalle de verba for *innledningsverb* og *følgeverb*, som Vannebo (1969) gjør. Julien (2003) bruker symbolet *O* om elementet mellom de to verba i konstruksjoner som *prøve-o-V*-konstruksjonen (*prøv o lås døra*), men jeg har valgt å bruke liten bokstav (*o*) ettersom *O* kan forveksles med symbolet for objekt.

2 Semantiske og pragmatiske egenskaper ved *se-o-V*-konstruksjonen

2.1 Understreking av resultativt aspekt

Hva slags funksjon har *se-o-V*-konstruksjonen? En sentral funksjon for pseudokoordineringer generelt er som nevnt å understreke *aspekt* for verbalhandlinga. *Ta-og-V*-konstruksjonen uttrykker f.eks. ingressivt aspekt (jf. Vannebo 2003), som markerer at handlinga er i begynnelsesfasen: *Vi tar og går ut*. *Se-o-V*-konstruksjonen likner på mange måter på *ta-o-V*-konstruksjonen: Begge brukes tilsynelatende ofte med imperativisk funksjon (se avsnitt 2.2). En av hovedforskjellene på de to konstruksjonene er at de uttrykker ulike aspekt. *Se-o-V*-konstruksjonen framhever og understreker et *resultativt aspekt* (Vindenes 2013), det vil si fokus på resultatet eller målet med handlinga som følgeverbet uttrykker:

3. Se å bli ferdig!²

4. Se og kom deg vekk!

Hvis vi ser nærmere på aksjonsarten til følgeverbet, kan det si oss mye om aspektet konstruksjonen uttrykker.³ Konstruksjoner som brukes for å angi aspekt, kan nemlig ikke forekomme sammen med verb av alle aksjonsartstyper (jf. Comrie 1976: 41). Av de 549 treffa i korpusundersøkelsen besto 524 (dvs. 95,5 %) av konstruksjoner med et telisk følgeverb.⁴ Verb eller verbkonstruksjoner med telisk aksjonsart uttrykker handlinger med et bestemt mål eller en overgang, f.eks. *finne*, *forsvinne*, *bli ferdig* osv. De fem mest frekvente følgeverba var *komme*, *få*, *finne*, *bli* og *gjøre* (se avsnitt 3 under). Disse verba inngår ofte i konstruksjoner som uttrykker resultativt aspekt, f.eks. konstruksjonen ”få + supinum”: *få gjort noe* (jf. Faarlund et al. 1997: 659). *Se-o-V*-konstruksjonen har som funksjon å understreke det resultative, og i noen tilfeller også å tillegge et resultativt aspekt:

5. Nå må jeg se og få vaska opp

6. Sjå å få styr på ungane (DNTK)

Ateliske verb, som betegner handlinger uten mål eller resultat, brukes sjelden eller aldri som følgeverb i *se-o-V*-konstruksjonen. Eksempler på slike verb er semelfaktive verb, som kun betegner en handling uten varighet: *?se og klapp*, eller tilstander: *?se og bo i Drammen*. Likevel er det mulig å finne eksempler på aktiviteter (setning 7 under) og tilstander (setning 8) som følgeverb i *se-o-V*-konstruksjonen:

7. Vi får sjå å spare (DNKT)

8. Jeg fikk se å være snill mot mora mi (LBK)

Tilstander og aktiviteter er handlinger med uavgrensa varighet, og de har ikke noe klart slutt punkt. Det å spare eller å være snill innebærer isolert sett ingen overgang, men sammen med hjelpeverbet *få* (og *se-o-V*-konstruksjonen) kan vi tolke handlingene i setning 7 og 8 som overganger. Subjektene har altså ikke utført handlingene tidligere, men vil gjøre det nå. *Se-o-V*-konstruksjonen har i tillegg to andre funksjoner her: Den understreker for det første at setningene fungerer som direktiv eller en slags anbefaling (se avsnitt 2.2), og den understreker eller tillegger intensjon hos subjektet (se avsnitt 2.3). Å være snill regnes normalt som en egenskap man *har*, men i setning 8 går direktivet ut på at subjektet må *sørge for* å være snill. Det er imidlertid vanskelig å tenke seg at *se-o-V*-konstruksjonen kan kombineres med tilstander som subjektet ikke kan påvirke aktivt: *?se og het Nils!*, *?se å ha rødt hår!* (se avsnitt 2.3 for videre diskusjon).

2.2 Deontisk modalitet og understreking av nødvendighet

Det er kjent at *se-o-V*-konstruksjonen har en slags imperativisk funksjon. Faarlund et al. (1997: 531) sier at «Konstruksjoner med *se* + infinitiv med *å* blir brukt i utsagn som fungerer som direktiv», og at *se* har en klar intensjonal betydning i denne konstruksjonen (se avsnitt 2.3). Hansen & Heltoft (2011: 1002) påpeker også at konstruksjonen har direktiv betydning i dansk.

Innledningsverbet i *se-o-V*-konstruksjonen forekommer i korpus oftest med modale hjelpeverb som *måtte*, *få* og *skulle* (85 %), men det var bare 14 % forekomster i imperativ. Dataene er henta fra skriftspråkskorpus, så antallet imperativer er likevel høyere enn det en kan forvente i skriftspråk ellers.⁵ Imperativbruk er nok langt mer frekvent i talespråk enn i skriftspråk, ettersom mottakeren må være kjent (jf. Vikør 2007: 78), noe den sjelden er i skrift.

Se-o-V-konstruksjonen brukes *omtrent* på samme måte som bøyingsformen imperativ, ettersom begge uttrykker deontisk modalitet:

9. Spis opp maten din!
10. Se og spis opp maten din!

I tillegg til at *se o V* forsterker den deontiske modaliteten som imperativen uttrykker, har konstruksjonen en ekspressiv funksjon som gjør at setning 10 får en litt annen stilverdi enn setning 9. Dette kommer jeg tilbake til i avsnitt 2.4. Deontisk modalitet handler om nødvendigheten eller muligheten av innholdet i utsagnet (*Gå vekk!*, *Vær så god og sitt ned!*), mens epistemisk modalitet handler om kunnskap eller holdning til sannhetsverdien av innholdet i et utsagn (*De koker kaffe*). *Se-o-V*-konstruksjonen kan imidlertid ikke brukes ved uttrykk av mulighet eller tillatelse, slik imperativkonstruksjoner kan (jf. Vindenes 2013):

11. ?Se og spis alt du ønsker!

Setning 12 under med det modale hjelpeverbet *få* kan enten leses som en tillatelse (12a) eller en nødvendighet (12b), men i kombinasjon med *se-o-V*-konstruksjonen (12c) kan utsagnet bare tolkes som en nødvendighet:

12. Vi får gifte oss!
  - a. Vi får lov til å gifte oss!
  - b. Vi er nødt til å gifte oss!
  - c. Vi får se og gifte oss!

Det ser også ut til være et fellestrekk ved følgeverba i *se-o-V*-konstruksjonen at de uttrykker handlinger som har vært mulig å utføre ei stund før ytringstidspunktet, men som ikke har blitt utført ennå. En rimelig tolkning av setning 12c er at det ikke bare er nødvendig å bli gift så snart som mulig, men at subjektet, «vi», har hatt muligheten ei stund.

2.3 Intensjonalitet

2.3.1 Følgeverb med agensrolle

Faarlund et al. (1997: 532) skriver at *se-o-V*-konstruksjonen uttrykker intensjonalitet, akkurat som *ta-og-V*-konstruksjonen. Handlinga som følgeverbet uttrykker, fullføres fordi subjektet har en vilje eller intensjon om at den skal fullføres. Mottakeren pålegges et direktiv om å handle (se avsnitt 2.2).

Pseudokoordinering med *se* kan derfor vanligvis ikke kombineres med verb som ikke tar agensroller:

13. ?Se å snø!
14. ?Han kan se å bli valgt til leder
15. ?Jeg vil se å ha rødt hår

Setningene over fungerer dårlig fordi *se o V* har som funksjon å forsterke en intensjon hos agens, som ikke fins for disse verba. I noen få tilfeller kan imidlertid *se-o-V*-konstruksjonen være med på å tillegge følgeverbet et element av agentivitet (f.eks. i setninga *det lyt han sjaa aa ha* fra DNTK). Dette likner imperativkonstruksjonen, som normalt heller ikke brukes med verb som ikke tar agensroller:

16. *Kunn spille piano! (Faarlund et al. 1997: 590)
17. *Snø hele dagen! (Faarlund et al. 1997: 590)

Tilstandsverb (f.eks. *bo, eie*) tar i regelen ikke subjekter med agensrolle, derfor fungerer disse dårlig med *se-o-V*-konstruksjonen. I korpusmaterialet som er brukt i denne undersøkelsen, var det kun tre treff med tilstandsverb som følgeverb i *se-o-V*-konstruksjonen, noe som underbygger denne påstanden. Den ene av disse er setning 8, som er drøfta i avsnitt 2.1, og de to andre er:

18. Me fær i det heile sjaa aa bli heime i Norig no etterkvart (DNTK)
19. det lyt han sjaa aa ha (DNTK)

Vi kan se at følgeverba (*bli heime i Norig* og *ha*) er tilstandsverb fordi de ikke kan itereres: **han har og har* (se Faarlund et al. 1997: 637 ff. for aksjonsartskriterier). Ifølge Faarlund et al. (1997: 467) tar tilstandsverb bare patiens- og recipienssubjekter, men her kan det se ut til at *se-o-V*-konstruksjonen tillegger disse verba en agensrolle. Følgeverba modereres dessuten av modalverba *få* og *lyte*, som også tillegger subjektet agentivitet.

2.3.2 Animathet

Intensjonalitet henger sammen med animathet, og animathetshierarkiet er derfor relevant her. Subjekter med agensrolle er oftest mennesker eller andre dyr som befinner seg høyt opp i animathetshierarkiet. Animathet er en semantisk egenskap som skiller levende vesener fra laverestående levende vesener og ikke-levende enheter, og disse kan settes opp i et hierarki (f.eks. Dahl 2000):

MENNESKE > DYR > INANIMAT

Den intensjonale betydninga til *se-o-V*-konstruksjonen kan bare kombineres med subjekter fra den øverste delen av animathetshierarkiet, vesener som har egen vilje. Nederst i animathetshierarkiet er livløse ting, f.eks. steiner, og de er sjelden subjekter i *se-o-V*-konstruksjoner:

20. *Hvis steinen ser og ruller ned bakken, kan det utløse ras

Se-o-V-konstruksjonen kan i visse tilfeller brukes med inanimater som subjekter, og da har konstruksjonen som funksjon å tillegge dette subjektet egen vilje:

21. Nå må bare den forbanna snøen se å smelte! (web⁶)

Ved å si at det er konstruksjonen *se o V* som bidrar med intensjonal betydning, slipper vi også å anta at det fins et substantiv 'snø' som har intensjonal betydning (såkalt *coercion* eller *framtvinging* av ny betydning, jf. eksempelet *He sneezed the napkin off the table* fra Goldberg 1995: 9, hvor betydninga til *nyse* endres av forflytningskonstruksjonen).

Også *ta-o-V*-konstruksjonen har intensjonal betydning, og den kan heller ikke kombineres med subjekter som er inanimater (jf. Ekberg 1993: 33). Det fins imidlertid pseudokoordineringer som *ikke* har denne restriksjonen, f.eks. *drive og V*, *stå og V* og *ligge og V*:

22. Gratinerte poteter står og putrer i ovnen, og biffen ligger og godgjør seg på benken (web⁷)

2.3.3 *Det*-subjekt

Se-o-V-konstruksjonen brukes også sjelden med *det*-setninger. *Det*-setninger har subjekter som ifølge Faarlund et al. (1997: 678) ikke har noen semantisk funksjon, og som på en måte faller utenom animathetshierarkiet. Det formelle subjektet *det* har naturligvis ikke egen vilje eller kontroll over handlinga, og vi forventer heller ikke at dette subjektet kan modifiseres av *se-o-V*-konstruksjonen. I setning 23 har vi likevel et eksempel på dette:

23. det bør se til å bli en orden på det med snakkingen (LBK, fra romanen *Øyeblikk av øst* av Marit Opeide)

Formelle subjekter brukes ofte sammen med verb som ikke har logiske subjekter (f.eks. *regne*), men også sammen med verb som kan ha "personlige" subjekter (*Det ropar i skogen*, Faarlund et al. 1997: 679). Åssen kan *se-til-o-V*-konstruksjonen, som understreker intensjonalitet, brukes med et formelt subjekt? Sjøl om setninga over ikke inneholder noe uttrykt logisk subjekt, er det et underforstått agens, nemlig den eller de som skal sørge for at det blir en orden. I setninga *det bråker i etasjen over* fins det heller ikke noe uttrykt logisk subjekt, men *bråke* har normalt subjekt med agensrolle, og det er underforstått at det er *noe* eller *noen* i etasjen over som bråker. Setning 23 er mulig fordi *se til o V* understreker viktigheten av at sjølve handlinga utføres (se avsnitt 2.2), ikke at det er *X* som må utføre handlinga. Setninger som verken har agens-subjekter eller noe underforstått logisk agens for handlinga, brukes derimot sjelden med *se-o-V*-konstruksjonen (jf. setning 20):⁸

24. ?Det bør se å bli alvor.

2.4 Ekspressivitet og banning

Det virker rimelig å anta at *se-o-V*-konstruksjonen er mer frekvent i tale enn i skrift (jf. avsnitt 1.2). Det er imidlertid vanskelig å bekrefte denne påstanden empirisk ettersom skriftspråkskorpus ikke er direkte sammenliknbare med talespråkskorpus. Talespråkskorpus er som regel mye mindre enn skriftspråkskorpus, og mange middels frekvente konstruksjoner er kanskje ikke representert i det hele tatt. Flere av skriftspråkskorpusene har vokst seg så store at de kan inneholde flere eksempler på talespråklige konstruksjoner, blant annet fordi de fins i sitater i skjønnlitterære tekster. Det var få treff på *se-o-V*-konstruksjonen i NoTa-korpuset (Norsk talespråkskorpus, Oslo-delen), BigBrother-korpuset og Nordisk dialektkorpus, som alle er talespråkskorpus (ILN 2010), men man får langt flere treff i skriftspråkskorpusene. Jeg tror ikke årsaken til det er at *se-o-V*-konstruksjonen er mer frekvent i skrift, men at sannsynligheten for å få treff øker på grunn av bl.a. størrelsen på skriftspråkskorpuset.⁹

Hele 76,9 % av treffa i Leksikografisk bokmålskorpus var fra skjønnlitterære tekster.¹⁰ Dette funnet styrker antakelsen om at *se-o-V*-konstruksjonen primært tilhører talespråket, siden skjønnlitterært språk ofte kan legges seg nærmere talespråket, særlig i sitert tale. Et eksempel på bruk av *se-o-V*-konstruksjonen i en replikk er:

25. Se og få på deg andre klær! (LBK)

Hvorfor er *se-o-V*-konstruksjonen vanligere i tale enn i skrift? En av grunnene kan være at konstruksjonen virker ”unødvendig” i skrift – *se og* kan ofte sløyfes uten at det forandrer budskapet. En annen grunn er at konstruksjonen har *ekspressiv* karakter. Det mest typiske eksempelet på negativ ekspressiv betydning er banning. Banneord eller banneformler har ofte ikke noen annen relevant betydning enn den negative ekspressive, og den etymologiske betydninga kan ofte være uklar for de fleste, ifølge Fjeld (2002: 153). *Se-o-V*-konstruksjonen er ikke et banneuttrykk i seg sjøl, bl.a. siden det ikke innebærer noe tabubrudd, men det er likevel kraftfullt. Flere av korpustreffa viser at konstruksjonen ikke så sjelden forekommer sammen med banneuttrykk:

26. Sjå og kom deg til helvete! (DNTK)

27. nå fikk jeg for faen se og ta til fornuften (LBK)

Det kan se ut til at *se-o-V*-konstruksjonen forsterker banneuttrykka i setningene over. Eksempelsetninga under fra Leksikografisk bokmålskorpus kan i det hele tatt ikke brukes med uttrykket (*til*) *helvete* uten *se-o-V*-konstruksjonen:

28. Se til helvete og stikk, Johan (LBK)

Det at *se-o-V*-konstruksjonen er så ekspressiv, kan også være en viktig grunn til at talespråkskorpusene inneholder så få eksempler på den. I slike kontekster er det sjelden naturlig for informantene å bruke kraftfulle uttrykk.

3 Mer om følgeverbet i konstruksjonen

I avsnitt 2.1 så vi at 95,5 % av korpustreffa på *se-o-V*-konstruksjonen hadde teliske følgeverb. I dette avsnittet vil jeg si litt mer om hvilke konkrete følgeverb som var mest frekvente. Hansen & Heltoft (2011: 1002) skriver at følgeverbet i *se-o-V*-konstruksjonen i dansk begrenses til gruppa *være, blive, have, få og komme*. Nielsen (2011: 128) omtaler denne verbgruppa som abstrakte og *non-agentive* prosessverb, og skriver videre:

Konstruktion med *se* som intransitivt V1 og et af ovenstående verber som V2 synes at have som funktion at tilføje intention og agentivitet til netop et non-agentivt V2. Det er dog muligt at finde eksempler på andre verber som V2.

Nielsen (2011) bruker denne setninga som eksempel på *se-o-V*-konstruksjonen med ikke-agentivt følgeverb (det Nielsen kaller V2):

29. endelig så hun og fikk afleveret speialet

I avsnitt 2.3 argumenterte jeg for at følgeverbet i regelen må ha subjekter med agensrolle, og følgeverbet i setning 29 (*få afleveret*) oppfyller dette kravet. Det er *aflevere* som er hovedverbet, og ikke *få*, derfor kan man ikke si at *få* er følgeverb aleine. *Få* fungerer som hjelpeverb i konstruksjonen *få + supinum*, som uttrykker resultativt aspekt (se avsnitt 2.1). *Se-o-V*-konstruksjonen *forsterker* i dette tilfellet intensjonaliteten, nettopp fordi følgeverbet allerede har subjekt med agensrolle. Som nevnt i avsnitt 2.3 kan *se-o-V*-konstruksjonen tillegge tilstandsverb agentivitet (jf. *jeg får se å være snill med mora mi*), men dette tilhører unntaka, og i slike eksempler er det oftest modale hjelpeverb som er med på å tillegge subjektet en agensrolle.

Korpusundersøkelsen som er gjort, viser at de fem mest frekvente følgeverba var *komme* (182 treff), *få* (162), *finne* (26), *bli* (14) og *gjøre* (12):

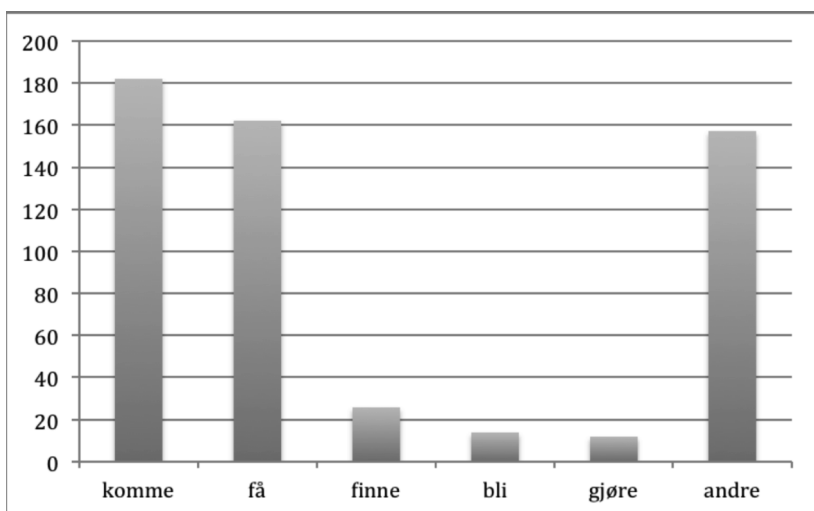

Fig. 1: Følgeverb i *se-o-V*-konstruksjonen

Disse resultatene samsvarer med observasjonene til Hansen & Heltoft (2011) (med unntak av *være*). *Komme* brukes her oftest i uttrykk som *komme seg ut/vekk/hjem*, og *få* brukes i konstruksjonen *få + supinum*, som uttrykker resultativt aspekt. Verba brukes med andre ord i forbindelse med teliske hand-

linger hvor det skjer ei endring (jf. avsnitt 2.1).

De mest frekvente følgeverba i *se-o-V*-konstruksjonen må også regnes som høyfrekvente i løpende tekst, men ifølge frekvensordlista som er basert på Oslo-korpuset av taggede norske tekster, er *få* bare det femte mest frekvente verbet, og *komme* ligger på niende plass (ILN 2001). Verbet *være* er det mest frekvente verbet i løpende tekst, men forekommer veldig sjelden som følgeverb i materialet i denne korpusundersøkelsen ettersom det sjelden tar agenssubjekter (jf. avsnitt 2.3).

4 Konstruksjonsbetydninga begrenser bøyingsformene

I skriftspråkskorpus brukes *se-o-V*-konstruksjonen ofte i imperativ og infinitiv (se avsnitt 2.2), men den blir svært sjelden brukt med bøyingsformene presens, preteritum og supinum. Dette kan tyde på at verba i konstruksjonen har et ufullstendig paradigme, og i dette avsnittet vil jeg argumentere for at det er de semantiske egenskapene ved *se-o-V*-konstruksjonen som begrenser paradigmat. De tre verbformene presens, preteritum og supinum brukes ofte i epistemiske utsagnssetninger: *Han vasker opp*. Siden *se-o-V*-konstruksjonen uttrykker deontisk modalitet (jf. avsnitt 2.2), blokkerer det for prototypisk bruk av disse verbformene:

30. ?Han ser og vasker opp/?Han ser å vaske opp
31. ?Hun så og kom seg ut/?Hun så å komme seg ut

Den deontiske betydninga til *se-o-V*-konstruksjonen gjør at det blir pragmatisk unaturlig å bruke konstruksjonen i utsagnssetninger. Det er imidlertid ikke umulig å bruke presens, preteritum og supinum med *deontisk* betydning (jf. Faarlund et al. 1997: 627), og i slike tilfeller vil ikke bruk av *se-o-V*-konstruksjonen være unaturlig eller ugrammatisk:

32. Hvis ikke du ser å [sic] skjerper deg [...] (web¹¹)

Bruken av presensformer i *se-o-V*-konstruksjonen ser ut til å være avgrensa til setninger med imperativisk betydning. Eksempel 32 er en betingelsessetning. I denne setningstypen blir årsakssammenhengen framstilt som et tenkt tilfelle (*non-realis*), og den etterfølgende setninga uttrykker hva som skjer dersom direktivet ikke blir fulgt (Faarlund et al. 1997: 588). Faarlund et al. (1997: 627) omtaler også bruk av presens med deontisk modalitet i «muntlige utsagn

der avsenderen venter å bli adlydt». *Se-o-V*-konstruksjonen kan også brukes i slike setninger:

33. Du ser og rydder opp med en gang!

Se-o-V-konstruksjonen blir mer markert i presenssetninger med indikativ betydning, hvor det ikke uttrykkes noe direktiv (jf. eksempelsetning 30 over).

Se-o-V-konstruksjonen er markert i preteritum (se eksempelsetning 34), og det er vanskelig å finne flere belegg for den ved hjelp av søkeverktøy på nett. Grunnen til det kan nettopp være at det er ulogisk å gi direktiver i fortid. Faarlund et al. (1997: 628–629) påpeker også at når preteritum brukes modalt, uttrykker det epistemisk modalitet, ikke deontisk. Likevel er det ikke utenkelig at *se-o-V*-konstruksjonen brukes i preteritum hvis det er snakk om et hypotetisk direktiv (eksempel 35):

34. ?Hun så og fikk seg en jobb

35. Hvis du bare så og tok deg sammen

Se-o-V-konstruksjonen *kan* også fungere i supinum, men ikke i alle typer setninger. Eksempel 37 er mer markert enn eksempel 36, som er en betingelses-setning:

36. Hvis hun bare hadde hadde sett og skaffa seg en bil

37. ?Hun har sett og skaffa seg en bil

Grunnen til at *se-o-V*-konstruksjonen er mer akseptabel i 36 enn 37, kan være at setninga har *irreal* betydning, som ofte uttrykkes ved dobbelsupinum (se Sandøy 1991, Julien 2003). I det autentiske eksempelet 38 under brukes det modale hjelpeverbet *skulle* for å uttrykke råd eller anbefalinger som sannsynligvis ikke blir fulgt (Faarlund et al. 1997: 615), og det er også et uttrykk for irrealis:

38. skulle sett å [sic] kommet i gang jeg også (web¹²)

Mange pseudokoordineringer kan brukes i både presens og preteritum. Eksempler er *drive-og-V*- og *ta-og-V*-konstruksjonene, som uttrykker henholdsvis kursivt og ingressivt aspekt. Disse aspekttypene kan kombineres både med presens og preteritum nettopp fordi det ikke er noen motsetning mellom indikativ modus og kursivt eller ingressivt aspekt. Konstruksjoner som uttrykker

modus eller modalitet, har imidlertid andre restriksjoner. *Se-o-V*-konstruksjonen uttrykker deontisk modalitet, og er begrensa til setninger med imperativisk betydning. Konstruksjonen kan ikke brukes med presens- og preteritumformer med indikativ betydning (*?han ser og skjerper seg, ?hun så og skaffa seg en bil*), for da ville indikativ og imperativ blitt uttrykt samtidig. Det er mulig, som nevnt over, å bruke *se-o-V*-konstruksjonen i presens, men kun dersom setninga har imperativisk betydning (jf. eksempel 33). Andre pseudokoordineringer har andre restriksjoner. *Drive-og*-konstruksjonen uttrykker f.eks. kursivt aspekt, og fungerer derfor generelt sett dårlig i imperativ: *?driv og vask opp!* De semantiske funksjonene til pseudokoordineringene og *se-o-V*-konstruksjonen begrenser ikke bare semantikken til følgeverbet, men de begrenser også bøyingsmorfologien til konstruksjonen.

5 Et diakront perspektiv

5.1 Grammatikalisering i pseudokoordineringer generelt

Noen av innledningsverba i pseudokoordineringer har en ganske klar leksikalsk betydning, f.eks. *ligge* i *han ligger og leser på senga*, mens andre har en mindre konkret, og annerledes, betydning enn de vanligvis har, f.eks. *se* i *se og rydd opp her!* Flere forskere vil si at verbet *se* har fått svakere eller *bleika* betydning i denne sammenhengen (jf. f.eks. Askedal 2007: 22). I setninga *se og rydd opp her!* kan ikke verbet *se* tolkes med den mest konkrete betydninga 'oppfatte med øyet' (man kan f.eks. også si det til en blind person). Det fins ifølge grammatikaliseringsforskere som Hopper & Traugott (2003) ikke ett bestemt skille mellom det leksikalske og grammatiske, men en *gradvis overgang* (engelsk *cline*) mellom de to stadiene. Begrepet *gradvis overgang* kan også brukes til å beskrive synkrone stadier, om språklige uttrykk som brukes i mer leksikalske og mer grammatikaliserte former samtidig. Det at både grammatiske og leksikalske former av det samme uttrykket fins samtidig i språk, kalles *lagdeling* (*layering*, se avsnitt 5.3).

Hopper & Traugott (2003: 94) påpeker at i tidlige stadier av grammatikalisering skjer det ikke nødvendigvis *tap* av betydning, men *endring* eller *utvidelse* av den eldre betydninga, såkalt *pragmatic enrichment*. Semantisk utvidelse går ofte mot en mer abstrakt betydning, og den tjener ofte til å spesifisere grammatisk funksjon (Hopper & Traugott 2003: 101). Ifølge Faarlund et al. (1997: 534) tjener innledningsverbet i en pseudokoordinering mest til å

«understreke varigheten av den aktiviteten som det andre verbet uttrykker», altså aspekt. Dette gjelder også verbet *ligge* i eksempler som *hun ligger og leser*, sjøl om det også uttrykker at subjektet *ligger* og ikke sitter eller står. Som innledningsverb i en pseudokoordineringskonstruksjon betyr altså *ligge* mer enn det gjør når det står aleine og brukes med konkret betydning: Det har betydninga 'være i vannrett stilling', og det bidrar med den grammatiske betydninga 'kursivt aspekt'. Også verbet *gå* kan ha forskjellige betydninger i og utafor en pseudokoordinering: En konkret betydning i setninga *Hun går til skolen*, og en mer abstrakt i setninga *Han gikk og tenkte på henne i mange år* (Hesse 2009: 98). I det siste eksempelet har verbet *gå* mista den spesifikke leksikalske betydninga og fungerer heller som en forsterker av det kursive aspektet. Sameksistensen av disse to formene i norsk er et eksempel på lagdeling.

Innledningsverba i pseudokoordinering har altså fått mindre leksikalsk og mer grammatisk betydning, og de ligger nært opp til hjelpeverb: *Jeg skal ta og hente avisa*. Verb som er i en posisjon mellom hjelpeverb og fullverb, har fått navnet *vektorverb* (se f.eks. Hopper & Traugott 2003: 112, Vannebo 2003: 265). Disse verba er frekvente, og eksempler er *gi*, *gå* og *ta*. Denne typen verb er ifølge Vannebo (2003) gjerne vage, *ta* er f.eks. vage enn *gripe*, og denne vagheten gjør verba utsatt for grammatikalisering. Verbet *se* kan også regnes til vektorverba, og er dermed en aktuell kandidat for grammatikalisering: Det er frekvent (se ILN 2001), og betydninga er mer generell (jf. *Bokmålsordboka*) enn den til f.eks. *skue*, *myse*, *glane*, *stirre*, *kikke*, *forstå*, *innse* osv.

5.2 Grammatikalisering av *se*

Når verbet *se* står som innledningsverb i *se-o-V*-konstruksjonen, er den leksikalske betydninga endra. Den mest konkrete betydninga av *se* når det står isolert, kan være 'oppfatte med øyet' eller 'rette blikket mot', 'kikke' (fra *Bokmålsordboka*). Ifølge Hansen & Heltoft (2011: 1002) har *se* i pseudo-kkoordineringer betydninga *sørge for*. Om man erstatter *se å* i eksempel 39 med *sørge for* (eksempel 40), forblir betydninga *så å si* den samme:

39. Han måtte se å få gjort noe med det (Fra LBK)

40. Han måtte sørge for å få gjort noe med det

Om man legger til preposisjonen *til*, forandrer ikke det betydninga i noen stor grad: *Han måtte se til å få gjort noe med det*. *Se (til)* kan også brukes med denne betydninga utafor pseudokoordineringer: *Han måtte se til at noe ble gjort*. I

disse setningene har altså betydninga av *se* gått fra en mer konkret til en mer abstrakt betydning. Når *se* utgjør verbal aleine, kan det brukes med både konkret og abstrakt betydning (*se på dyra, se til dyra*), men *se* kan *kun* brukes med 'sørge for'-betydninga i pseudokoordineringer. Det er altså ikke mulig å tolke verbet *se* med konkret betydning ('oppfatte med øyet') i setninger som 41:

41. Kan du se og ta deg sammen?

Det at verb som *se* brukes i kontekster det tidligere ikke ble brukt i, tyder på at en reanalyse har skjedd (jf. Heine 2003: 579–580). En annen uventa kontekst har vi når verbet står i kombinasjon med seg sjøl. Et klassisk eksempel på dette er *going to go to London* (Hopper & Traugott 2003: 3), og fra litteraturen om pseudokoordinering med *ta* har vi eksempler som *De tok og tok ut motoren* (Vannebo 2003: 264).¹³ Også i *se-o-V*-konstruksjonen kan man gjenta *se*:

42. Nå får du se og se etter!

Når *se* brukes som innledningsverb i *se-o-V*-konstruksjonen, minner det også om et hjelpeverb: Man kan stryke verbet *se* og fortsatt få en akseptabel setning (f.eks. *ta deg sammen!* fra *se og ta deg sammen!*), men følgeverbet kan ikke strykes (**se deg sammen!*) (jf. Nielsen 2011: 127–128). Dessuten brukes det aldri transitivt når det står i *se-o-V*-konstruksjonen, som det gjør ellers: **se døra og kom deg ut!* Dette tapet av transitivitet kan regnes som en form for *decategorialization* (tap av morfosyntaktiske egenskaper), som blir regna som en av mekanismene i en grammatikaliseringsprosess (jf. Heine 2003: 579).

Den konkrete betydninga av *se* ('oppfatte med øyet') har altså blitt borte bl.a. når verbet brukes som innledningsverb i en pseudokoordinering. *Se-o-V*-konstruksjonen har også fått ny betydning, ettersom den uttrykker resultativt aspekt, intensjonalitet og deontisk modalitet (jf. avsnitt 2). I avsnitt 5.4 viser jeg assen den semantiske reanalysen av *se*, samt den formelle reanalysen av hele konstruksjonen, kan ha skjedd.

Overgangen fra *se* 'oppfatte med øyet' til *se* 'påse'/sørge for' har ikke bare skjedd i skandinavisk. Også engelsk og tysk bruker verbet *see, sehen* med tilsvarende betydning: «To ensure by supervision or vigilance that something shall be done or not done» (*Oxford English Dictionary*), «sich darum kümmern, etwas Bestimmtes zu erreichen» (*Duden*). I fransk brukes uttrykket *voir à ce que* om omtrent det samme. Det at betydninga 'sørge for' fins i flere språk, kan ha flere forklaringer. Denne bestemte bruken kan ha spredd seg ved språkkon-

takt, eller det kan være en naturlig grammatikaliseringssti som har skjedd i flere språk parallelt.

5.3 Ulike varianter av se-(til)-o-V-konstruksjonen

Sameksistensen av de ulike variantene av *se-o-V*-konstruksjonen (en med kongruerende verb: *se og kom deg ut*, en med infinitiv som følgeverb: *se å komme deg ut*, og en med *til*: *se til å komme deg ut*) er et eksempel på *lagdeling*. Lagdeling er betegnelsen på det fenomenet at to eller flere nesten-synonyme konstruksjoner sameksisterer over tid – «Some of the most obvious cases are those where a full and a reduced form coexist, with related forms and only minimally different functions» (Hopper & Traugott 2003: 125). Et annet, klassisk eksempel er konstruksjonene *let us* og *let's* i engelsk. Slik synkron variasjon kan ses på som et tverrsnitt av en diakron grammatikaliseringsprosess hvor vi har en langsam overgang fra den ene konstruksjonen til den andre. Hoveddelen av materialet i denne undersøkelsen er synkron, og kan derfor ikke gi informasjon om hvilken av de tre konstruksjonene som er eldst,¹⁴ men her vil jeg likevel gjøre noen antakelser basert på tidligere forskning på liknende konstruksjoner.

Ifølge Hesse (2009: 240) fins det to hovedveier for grammatikalisering av pseudokoordineringer i skandinavisk: én for pseudokoordineringer med posisjonsverb og verbet *gå* som innledningsverb, og en annen for pseudokoordineringer med innledningsverb som er avleda av verb + preposisjon (*holde på, drive med* og *ta til*). Den første pseudokoordineringstypen har utvikla seg fra ekte verbkoordineringer ved reanalyse. Den sistnevnte typen har blitt til ved reanalyse av verb + infinitivkonstruksjon etter bortfallet av preposisjonen. Et eksempel er *ta-og-V*-konstruksjonen, som ifølge Hesse (2009: 129) skal ha hatt denne grammatikaliseringsveien:¹⁵

ta til å V_{inf} (*han tar til å synge*) > ta å V_{inf} (*han tar å synge*) > ta og V (*han tar og synger*)

Se-o-V-konstruksjonen *kan* ha blitt til på samme måte, slik også Hansen & Heltoft (2011: 1004) antyder for dansk. Overgangen fra infinitivutfylling til verb-verb-kongruens kan ses i sammenheng med hypotesen til Lødrup (2002) om at norsk har en strategi for å unngå at infinitivkonstruksjonen brukes i ikke-kanoniske funksjoner: De kanoniske funksjonene for infinitivkonstruksjonen er subjekt og objekt, og dessuten utfylling til preposisjon. Norsk har ifølge Lødrup (2002: 140) flere slike strategier, blant annet strykning av subjunksjonen *å* (*Vi ba Per _ synge*), eller at man legger til en preposisjon foran

infinitivskonstruksjonen (*Han ser ut til å være glad*). Dersom vi antar at *se-til-o-V*-konstruksjonen er eldre enn *se-o-V*-konstruksjonen (se også Askedal 2007), er det naturlig å tenke at verb-verb-kongruensen først oppsto etter at *til* falt bort. Bortfall av *til* er også en form for fonologisk reduksjon, som er ett av kjennetegna på grammatikalisering.

I neste avsnitt presenterer jeg en mulig forklaring på den formelle og den semantiske reanalysen av *se-o-V*-konstruksjonen.

5.4 Tvetydighet som forutsetning for reanalyse

En viktig forutsetning for semantisk og formell reanalyse av konstruksjoner er at de forekommer i kontekster hvor de er tvetydige, slik at de kan tolkes på nye måter (Hopper & Traugott 2003: 52). Sjølve reanalysen skjer fordi språkbrukere hele tida analyserer og tolker utsagn på litt ulike måter (jf. Bybee et al. 1994: 286). Hvis en tar utgangspunkt i at *se-o-V*-varianten med infinitiv som følgeverb (*se å komme deg ut*) og varianten med kongruerende verb (*se og kom deg ut*) ikke kan skilles ved hjelp av det skriftspråklige *og* eller *å*, blir 93 % av korpustreffa tvetydige.¹⁶ I talespråket er det ikke mulig å høre forskjell på *og* og *å* i det hele tatt, derfor er denne tvetydigheten særlig gjeldende i talespråket.

Den største grunnen til at det er så mange tvetydige treff i korpus, er at 85 % av konstruksjonene har *se* i infinitiv (enten en infinitivskonstruksjon eller utfylling til modalverb: *du må se å/og komme deg ut*), og da er det ikke mulig å se om *se* og følgeverbet kongruerer eller ikke. Den andre faktoren som forårsaker formell tvetydighet, er konstruksjoner i imperativ der følgeverbet er et kortverb, f.eks. *se å/og ta deg sammen*. Her kan man heller ikke se om verba kongruerer med hverandre, eller om følgeverbet er en infinitivsform.

Formsammenfallet mellom infinitiv og imperativ gir to måter å tolke konstruksjonen på, men sjølve reanalysen kommer ikke til uttrykk før konstruksjonen brukes (med flerstava verb) i imperativ. «The reanalysis is covert until some recognizable modification in the forms reveals it» (Hopper & Traugott 2003: 50). Eksempel 43 under gir en illustrasjon av dette fenomenet. *Prøve-o-V*-konstruksjonen brukes først med et kortverb i imperativ, og får en *å* foran seg fordi *forstå* kan være en infinitiv, mens formen *tenk* i neste setning kun kan tolkes som en imperativ, og får konjunksjonen *og* foran.

43. Prøv å forstå meg, prøv og tenk deg at du er meg (LBK)

Det er vanskelig å peke på noen tydelige funksjonelle forskjeller på de formelt ulike variantene av *se-o-V*-konstruksjonen. De uttrykker deontisk modalitet og

resultativt aspekt, men kan ha litt ulike bruksområder: Varianten med infinitiv som følgeverb virker mer akseptert i skriftspråksnormen (se f.eks. Vinje 2002: 137), mens varianten med kongruerende verbformer er mer talemålsnær.

Ei mulig forklaring på den semantiske reanalysen av *se*, fra den leksikalske betydninga 'oppfatte med øyet' til det mer abstrakte 'sørge for', er pragmatisk inferens, altså språkbrukeres tendens til å tolke ny betydning ut fra kontekst (se f.eks. Croft 2000: 160). En kan tenke seg at setninger der *se (til)* er brukt med konkret betydning (som i 44), åpner for tolkninga 'følge med' ('holde øye med', 'passe på'):

44. Du må se til dyra.

For å passe på noe eller noen, bruker man gjerne blikket. En videre reanalyse av betydninga 'sørge for'/'passe på' til resultativ betydning, samt overgangen til intransitivitet, kan forklares med den samme mekanismen. I setning 45 er det tvetydig om *se til* brukes transitivt som i 44, med ellipse, eller om *se til o mate* er en kompleks verbkonstruksjon (analogisk med *prøve-o-V*, der *prøve* har en slags hjelpeverbsfunksjon) med et følgeverb som tar objekt.

45. Du må se til o mate dyra.

Den resultative tolkninga kan infereres fordi *se til* er koordinert med et verb som potensielt kan tolkes som et underordna verb (et følgeverb). Tolkninga vil da være at det ikke er objektet («dyra») som må *ses til* 'passes på', men handlinga som det verb nr. 2 uttrykker: *se til O > se til V (O)*. Å «se til» en handling må bety å se til at den skjer.

Dersom den semantiske reanalysen har skjedd i kontekster der *se til* har vært koordinert med andre verb, kan det være et argument for at den pseudokoordinerte varianten (*se og kom deg ut*) er den eldste, og varianten med infinitivutfylling (*se å komme deg ut*) er sekundær (i motsetning til det som blei antydning i avsnitt 5.3). Som nevnt har likevel korpusundersøkelsen i denne studien vist at 85 % av alle treffa på *se-o-V*-konstruksjonen forekommer etter modalt hjelpeverb, f.eks. *Får se å kjøpe ny* (LBK), som gir en tvetydig kontekst. Det er høyst usikkert om dette tallet kan generaliseres til å gjelde (eldre) talespråk også, men en mulig hypotese er at reanalysen av *se (til) O til se (til) V* har skjedd med utgangspunkt i ekte koordinering i tvetydige kontekster (som i 45) til underordning med infinitiv, som deretter har blitt reanalysert (av en del

språkbrukere) til pseudokoordinering. En oppsummering av den tenkte utviklinga av *se-o-V*-konstruksjonen ser slik ut:

1. se til O	<i>Kan du se til dyra?</i>
2. se til o V O	<i>Kan du se til o mate dyra?</i>
3. $se_{imp.}$ (til) o $V_{inf.}$	<i>Se (til) å mate dyra!</i>
4. $se_{imp.}$ o $V_{imp.}$	<i>Se og mat dyra!</i>

Trinna 1–4 representerer ikke bare de diakrone stadiene i utviklinga av konstruksjonen, men også den synkrone lagdeling.

6 Konklusjon

I denne artikkelen har jeg vist at funksjonen til *se-o-V*-konstruksjonen er å uttrykke ekspressivitet og resultativt aspekt i tillegg til deontisk modalitet og intensjonalitet. Gjennom en korpusundersøkelse har jeg vist at konstruksjonen i regelen tar teliske følgeverb, og at den forekommer sjelden med følgeverb med atelisk aksjonsart, som *bo* eller *nyse*. Det kommer av at *se-o-V*-konstruksjonen framhever et resultativt aspekt, som forutsetter at verbalhandlunga har et sluttpunkt eller en overgang som kan framheves. Konstruksjonen kan aldri brukes med epistemisk modalitet, og den understreker alltid nødvendigheten av at ei handling blir utført (*se og skjerp deg!*), ikke tillatelse til å utføre handlinga (*?se og spis alt du ønsker*). Bøyingsformene til verba i *se-o-V*-konstruksjonen ser også ut til å begrenses av semantikken: I skriftspråskorpus brukes konstruksjonen mest i infinitiv etter modale hjelpeverb og i imperativ, og den *kan* brukes i presens, preteritum og supinum, men bare med deontisk betydning: *du ser og rydder opp nå*.

Verbet *se* har fått en mer avbleika og mindre konkret leksikalsk betydning i *se-o-V*-konstruksjonen enn det verbet normalt har når det står aleine ('oppfatte med øyet'). Dette er typisk for tidlige stadier av grammatikalisering. De ulike nesten-synonyme variantene av *se-o-V*-konstruksjonen er et eksempel på lagdeling, og de tvetydige verbformene i konstruksjonen gjør formell reanalyse mulig. *Se-o-V*-konstruksjonen er således et eksempel på grammatikalisering.

Noter

1. Artikkelen er basert på masteroppgava *Se å få deg et liv! En korpusbasert analyse av se-o-V-konstruksjonen i norsk* (Vindenes 2013). Tusen takk til Hans-Olav Enger og Åse Wetås for grundige kommentarer og mange nyttige råd. Jeg vil også takke publikum på instituttseminaret ved ILN og på MONS 15, og to anonyme NLT-konsulenter for gode innspill og endringsforslag.
2. Eksempelene som er brukt, er egenkonstruerte hvis ikke annet er oppgitt.
3. Her bruker jeg samme definisjoner på aspekt og aksjonsart som *Norsk referansegrammatikk* gjør: *Aksjonsarten* beskriver ifølge Faarlund et al. (1997: 637) «handlingas interne tidsforløp slik dette er fastlagt gjennom verbets eller verbfrasens semantikk». Med andre ord ser de på aksjonsarten som en semantisk og fast egenskap ved verbet. *Aspekt* er derimot en egenskap som kan forandre seg for et gitt verb, ved hjelp av f.eks. syntaktiske konstruksjoner. Inndeling i ulike aspekt- og aksjonsartkategorier er basert på Vendler (1968), Comrie (1976) og Faarlund et al. (1997).
4. Jeg antok på forhånd at *se-o-V-konstruksjonen* modifierer aksjonsarten til følgeverket. Derfor har jeg ikke vurdert aksjonsarten til følgeverket sammen med *se-o-V-konstruksjonen*, men sett på det i isolasjon. I setninga *Per, sjaa og finn deg ei Gjente som Signe Seljestad* (fra Det nynorske tekstkorpuset) er *finne seg ei jente* ei telisk-punktuell handling, for tidspunktet hvor Per faktisk finner seg ei slik jente, kan ikke deles opp i tidsenheter. Med *se o* som modifikator ser det imidlertid ut til at sjølve prosessen med å finne seg ei jente vektlegges, og aksjonsarten forandres.
5. Et søk på verbet *komme* (det mest frekvente følgeverket i *se-o-V-konstruksjonen*, jf. avsnitt 3) i Leksikografisk bokmålskorpus gir 4003 treff på imperativformen *kom* (med forbehold om feiltagginger), 85 924 treff på presensformen *kommer*, og 50134 treff på infinitivformen *komme*. Søkedito: 27.11.13.
6. <http://www.terrengsykkell.no/ubb/ubbthreads.php?ubb=showflat&Number=892877>, nedlastingsdato 23.04.13.
7. http://karolineberget.blogg.no/1301244901_27mar2011.html, nedlastingsdato 26.11.12.
8. En anonym konsulent i *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* har gjort meg oppmerksom på setninger av typen *Nå må det se å bli fredag* (fra <http://forum.snartmamma.com/archive/index.php?t-240758.html>, nedlastingsdato 30.01.15). Ei mulig forklaring på slike setninger er at det er sjølve konstruksjonen som gir intensjonalitet til et subjekt som i utgangspunktet ikke kan ha vilje (jf. setninger som *snøen må se å smelte*, avsnitt 2.3.2, og *ta og forsvinn*, Vannebo 2003: 261). Hva som gjør at visse setninger med viljeløse subjekter, som 24, vanskeligere lar seg kombinere med *se-o-V-konstruksjonen*, er imidlertid uklart.
9. Andre eksempler på talemålsnære konstruksjoner som er bedre representert i skriftspråkskorpus enn talespråkskorpus, er *dasken*, som hadde null forekomster i NoTa-korpuset, men sju forekomster i Leksikografisk bokmålskorpus (nedlastingsdato 10.01.13).
10. Dette tallet er ikke helt nøyaktig. I Leksikografisk bokmålskorpus utgjør nemlig ikke hver sjanger en like stor del – noen sjanger er bedre representert enn andre. Dersom korpuset hadde nådd målet om et balansert korpus på det tidspunktet dataene blei lasta ned, kunne jeg ha regna ut den vektde andelen, altså den andelen man får etter å ha tatt hensyn til hvor stor del hver sjanger utgjør av korpuset (forventa andel). Målet

for Leksikografisk bokmålskorpus er at skjønnlitterære tekster skal utgjøre 25 % av korpus. Dersom vi tenker oss at korpuset faktisk inneholdt omtrent 25 % skjønnlitterære tekster ved nedlastingstidspunktet, er 76,9 % treff fra denne sjangeren et forholdsvis høyt tall. Andelen treff fra sakprosasjangeren (9,7 %) er også forholdsvis lav hvis den forventede andelen fra denne sjangeren er omkring 45 %.

11. <http://www.ung.no/oss/nettvett/87117.html>, nedlastingsdato 18.02.14.
12. <http://forum.babyverden.no/threads/se-s%C3%A5-fin.439640/>, nedlastingsdato 01.02.13.
13. Interessant nok ser ikke dette ut til å gjelde pseudokoordineringer med *sitte, stå* og *gå*: *?Han sitter og sitter på bussen. ?Han står og står ved kassa. ?Han går og går med musikk i ørene*. Gjentakelse av verba i disse setningene må heller tolkes som et uttrykk for vedvarende handling (jf. Faarlund et al. 1997: 640), og da vil det kunne legges trykk på det første verbet, noe det ikke er mulighet for i pseudokoordineringer (f.eks. i *Lisa sitter og strikker*, jf. Hesse 2009: 58). Grunnen til at det ikke er mulighet for gjentakelse i disse konstruksjonene, kan være at innledningsverba ikke er like grammatikalisert som i pseudokoordineringer med *ta, se, drive* osv., som Lødrup (2002) også hevder.
14. Det nynorske tekstkorpuset går over 150 år, og kan derfor brukes til diakrone analyser, men de eldste tekstene i dette korpuset er skrevet i en tid da skriftspråksnormen ikke var fast. Hvilken konstruksjon som blei brukt mest, var sannsynligvis den som var mest talemålsnær på denne tida.
15. Vannebo (2003) argumenterer mot denne grammatikaliseringstien for pseudo-koordinering med *ta*, og regner ekte koordinering som et mer sannsynlig opphav for konstruksjonen.
16. Eksempler fra korpus som *se å pell deg ut* (Leksikografisk bokmålskorpus) tyder på at språkbrukere ikke alltid har klar intuisjon om det skal være *og* eller *å* i skrift (jf. Endresen 1995).

Referanser

- Askedal, John Ole 2007: Grammatikalisering og typologisk restrukturering: Et perspektiv på norsk språkhistorie. Elmevik, Lennart (red.): *Nya perspektiv inom nordisk språkhistoria: Föredrag hållna vid ett symposium i Uppsala 20–22 januari 2006*. Uppsala: Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi XCVII, 9–30.
- Bokmålsordboka* = Wangenstein, Boye (red.) 2005. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Bybee Joan, Revere Perkins & William Pagliuca 1994: *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Comrie, Bernard 1976: *Aspect : An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Croft, William 2000: *Explaining Language Change : An Evolutionary Approach*. London: Longman.

- Dahl, Östen 1999: Animacy and the notion of semantic gender. Unterbeck, Barbara & Marti Rissanen (red.): *Gender in Grammar and Cognition*. Berlin: Mouton de Gruyter, 99–116.
- Det nynorske tekstkorpuset (DNTK). Oslo: Norsk ordbok 2014, Universitetet i Oslo. URL: <http://no2014.uio.no/korpuset/>.
- Duden. Elektronisk utgave. Mannheim: Verlagsgruppe Bibliographisches Institut GmbH. URL: <http://www.duden.de/>.
- Ekberg, Lena 1993: The Cognitive Basis of the Meaning and Function of Cross-Linguistic Take and V. *Belgian Journal of Linguistics* 8, 21–42.
- Endresen, Rolf Theil 1995: Norwegian *og* and *å* – a Cognitive View. *Nordic Journal of Linguistics* 18, 201–218.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo 1997: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fjeld, Ruth Vatvedt 2002: Om banning og sverting. *Maal og Minne*, 152–166.
- Goldberg, Adele E. 1995: *Constructions : A construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago og London: The University of Chicago Press.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft 2011: *Grammatik over det Danske Sprog, Bind II: Syntaktiske og semantiske helheder*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Heine, Bernd 2003: Grammaticalization. Janda, Richard & Brian D. Joseph (red.): *Handbook of Historical Linguistics*. Oxford: Blackwell, 575–601.
- Hesse, Andrea 2009: *Zur Grammatikalisierung der Pseudokoordination im Norwegischen und in den anderen skandinavischen Sprachen*. Tübingen: A. Francke Verlag.
- Hopper, Paul & Elizabeth Closs Traugott 2003: *Grammaticalization*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johannessen, Janne Bondi 1998: *Coordination*. Oxford: Oxford University Press.
- Julien, Marit 2003: Dobbelsupinum og irreal modus. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 21, 135–162.
- Leksikografisk bokmålskorpus (LBK). Oslo: Universitetet i Oslo. URL: <http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/skriftsprakskorpus/lbk/index.html>.
- Lødrup, Helge 2002: The Syntactic Structures of Norwegian Pseudocoordinations. *Studia Linguistica* 56, 121–143.
- Nielsen, Peter Juul 2011: *Kongruenskonstruktion i dansk : En syntaktisk analyse af indhold og udtryk*. Oslo: Novus.

- Norsk talespråskorpus, Oslo-delen (NoTa). Oslo: Tekstlaboratoriet, Universitetet i Oslo. URL: <http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>.
- ILN 2001: *Frekvensordlister for norsk talespråk og skriftspråk*. Oslo: Tekstlaboratoriet, Universitetet i Oslo. URL: <http://www.tekstlab.uio.no/frekvensordlister/>.
- ILN 2010: *Tekstlaboratoriets tjenester og verktøy*. Oslo: Tekstlaboratoriet, Universitetet i Oslo. URL: <http://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/tjenester/index.html#skrift>
- Ordbog over det danske Sprog*. Elektronisk utgave. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. URL: <http://ordnet.dk/ods/>
- Oxford English Dictionary*. Elektronisk utgave. Oxford: Oxford University Press. URL: <http://www.oed.com/>
- Sandøy, Helge 1991: Attraksjon av supinum i færøysk og norsk. *Danske folke-mål* 33, 251–262.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999: *Svenska akademien grammatik*. Stockholm: Svenska akademien.
- Tonne, Ingebjørg 2001: *Progressives in Norwegian and the Theory of Aspectuality*. Oslo: Unipub forlag.
- Vannebo, Kjell Ivar 1969: *Aksjonsart i norsk : Ein syntaktisk funksjonsanalyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vannebo, Kjell Ivar 2003: «Ta og ro deg ned noen hakk.» Pseudokoordinering med *ta* i et grammatikaliseringsperspektiv. Faarlund, Jan Terje (red.): *Språk i endring: Indre norsk språkhistorie*. Oslo: Novus, 255–278.
- Vendler, Zeno 1968: *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Vikør, Lars 2007: *Språkplanlegging: Prinsipp og praksis*. Oslo: Novus.
- Vindenes, Urd 2013: *Se å få deg et liv! En korpusbasert analyse av se-o-V-konstruksjonen i norsk*. Masteroppgave. [Oslo]: Universitetet i Oslo, Institutt for lingvistiske og nordiske studier.
- Vinje, Finn-Erik 2002: *Moderne norsk: En veiledning i skriftlig framstilling – morfologiske og syntaktiske vanskeligheter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Western, August 1921: *Norsk Riksmåls-grammatikk*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.
- Wiklund, Anna-Lena 2007: *The Syntax of Tenselessness: Tense/Mood/Aspect-agreeing Infinitivals*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Summary

The Norwegian construction *se o V* (literally ‘see and/to + Verb’) is used as an intensifier of the imperative mood: *Se å få deg et liv!* ‘Get a life!’. The construction consists of the grammaticalized verb *se* ‘see’ as first verb, the preposition *til* ‘to’, which is optional, the conjunction [o] (*å* ‘to’ or *og* ‘and’ in writing), and a second verb, which is either in the infinitive (1), or in agreement with the first verb (2):

1. Se	å	komme	deg	ut!
see.IMP	to	get.INF	yourself	out!
2. Se	og	kom	deg	ut!
see.IMP	and	get.IMP	yourself	out!

The coexistence of the different variants exemplifies layering. When used as first verb in the *se-o-V* construction, the verb *se* is semantically bleached, resembling an auxiliary. I argue that the *se-o-V* construction expresses resultative aspect, intentionality and deontic modality, and that these semantic properties limit the range of possible second verbs and conjugations.

Urd Vindenes

Universitetet i Oslo

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Postboks 1102 Blindern

NO-0317 Oslo

urd.vindenes@iln.uio.no